

המסמר / אליהו נאוי

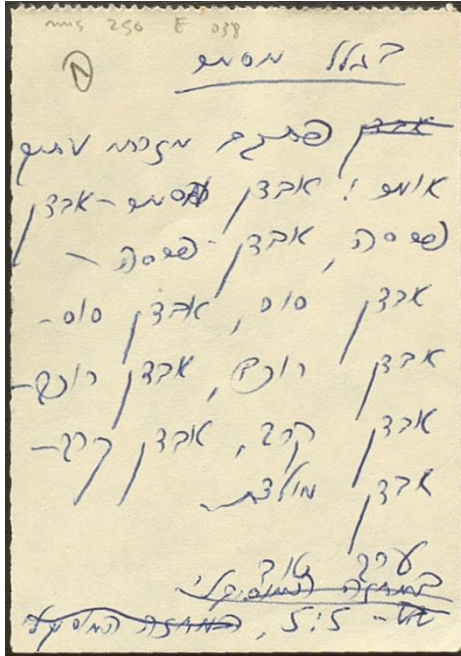
הקדמה

סיפורו של אליהו נאוי "המסמר" הוא סיפור עם קלאסי, מן המסורת הערבית, המבקש ללמד את קוראיו לקח ברור ולהמחיש מדוע הקמצנות אינה משתלמת. לצד סיפורו של נאוי, נביא שיר מאת נעמי שמר בו מחולל מסמר יחיד נזקים מרחיקי לכת. חרף מידותיהם הזעירות, שמור למסמרים ביצירות שנלמד תפקיד מרכזי. הם מציבים לקורא אותות אזהרה. במהלך השיעור ננסה להבין מפני מה מזהירים המסמרים בשתי היצירות. בחלקו האחרון של השיעור נבקש לפצח את סוד הקשר בין אליהו נאוי לדאור אל נטור, במשימה כמו-בלשית בארכיון העיתונות ההיסטורית.

פתיחה

שאלו: כיצד יכול מסמר קטן לגרום לאובדן בית? לתבוסה בקרב? לנפילתה של ממשלה? במהלך השיעור נראה כי גם למסמר זעיר יש פוטנציאל לגרום נזקים מרחיקי לכת... בחרו באחד מן הביצועים לשירה של נעמי שמר [בגלל מסמר](#) המופיעים באתר "בית לזמר העברי". הקשיבו לו ועקבו אחר מילות השיר. מבנה השיר ועלילותו אופייניים לבלדה – שיר-סיפור המגולל עלילות גבורה ומספר על אתגרים וכשלונות ברוב פאתוס ודרמה. סיומו הטראגי של השיר – "הובס הקרב, נפלה העיר" – אף הוא טיפוסי לבלדות. תוכלו לשים לב גם ללחן שחיברה נעמי שמר. מה דעתכם: האם הלחן והביצוע לו האזנתם משווים לשיר נופך דרמטי? האם הם יוצרים תחושה של ציפייה ומתח? או אולי יש להם דווקא אפקט קומי?

מבט מקרוב

בין החומרים הרבים בארכיון נעמי שמר המופקד בספרייה הלאומית, ניתן למצוא פתק קטן בכתב ידה ובו מלות הקדמה לשיר "בגלל מסמר".

הקרינו את הפתק.

שמר מייחסת את שירה ל"פתגם מזרחי עתיק" אשר מסכם בתמצית את עלילת השיר כולו. אולם למעשה, השיר הוא תרגום נאמן לשיר אנגלי, המוכר מאז המאה ה-14. השיר "For Want of a Nail" זכה גם לגולגולים מאוחרים יותר, וברבות השנים הפך למטבע לשון שגור בשפה האנגלית, המזהיר מפני תוצאות עגומות ומרות שעוללות להיות לליקוי קל וחסר חשיבות לכאורה.

נעמי שמר מסכמת את עלילות שירה בפתק קטן. חלקו לתלמידים פתקים והנחו אותם לסכם במלים ספורות, כפי שעשתה נעמי שמר, את עלילת סיפורו של אליהו נאוי "המסמר". הזמינו אותם להדביק את הסיכומים שלהם לסיפור "המסמר" על הלוח בכיתה.

לומדים

הזמינו תלמידים אחדים להציג במליאה את נוסח הסיכום שלהם:

- אילו דמויות או אירועים מרכזיים בסיפור בחרו להזכיר?
- האם יש הסכמה על רגעי המפתח או נקודות המפנה בסיפור, שמתווים את מסלול העלילה?
- האם קל לתמצת את עלילת הסיפור "המסמר"? מדוע?
- מה המסר שמבקש הסיפור להעביר? מפני מה הוא מזהיר?

שירה של נעמי שמר מבוסס על שיר אנגלי, אולם נאוי אכן מביא עיבוד לסיפור עם ערבי המוכר בשם "המסמר של ג'וחא".

בשיר "בגלל מסמר" מניע מסמר חסר שורה של אירועים, וממיט בשגגה אסון שאיש לא ציפה לו. כוחו רב, אך הוא גורם מקרי. בסיפורו של נאוי הוא נותר במרכז הבית בכוונה

רבה. למעשה, חאג' עבדאללה הפיקח, מוכר הבית, מייעד למסמר תפקיד חשוב, כנקודת המשען לפרויקט ההשתלטות המחודשת על הבית שמכר בזול לאבו חאלד, הקונה הקמצן.

● שימו לב כיצד מאפיין המספר את גיבורי הסיפור: אילו תכונות הוא מייחס לאבו ח'אלד? כיצד מתואר חאג' עבדאללה? האם גיבורי הסיפור מעוררים הזדהות אצל הקורא?

● סיפורי עם ובכלל זה גם משלים מפגישים בדרך כלל את הקורא עם דמויות פשוטות, סטריאוטיפיות. האם כך עושה גם אליהו נאוי בסיפור שלפנינו? הזמינו את התלמידים לטעון לכאן ולכאן ולהסביר מדוע כן, או מדוע לא.

● השיר האנגלי עליו נסמכת נעמי שמר, התבסס כפתגם בשפה האנגלית המזהיר מפני השלכות חמורות שעלולות להיות אף לליקוי זניח. חשבו – מפני מה מזהיר "המסמר" של נאוי?

בהקדמה לספרו כותב נאוי כי סיפורי העם שאסף מחזיקים "חכמת חיים שנמסרה בעל פה מאיש לאיש, מאב לבן ומדור לדור." לדבריו "הסיפור הוא פרי התבוננות ביקום, באדם, בחברה ובמשטר."

● האם, בדומה לאבו ח'אלד קרה שנקלעתם למצב בו בחרתם לרכוש דבר מה בזול אך בסופו של דבר שילמתם ביוקר? האם נכשלתם בהסכם גרוע משום שלא שמתם לב ל"אותיות הקטנות"?

עוד מבט

מיהו אליהו נאוי ומה קושר אותו אל מסורת סיפורי העם הערבים?

חלקו לתלמידים את דף המשימה לפעילות חקר בארכיון [עיתונות יהודית היסטורית](#) המקוון.

הקדישו כ-10 דקות לעבודה בצמדים, ולאחר מכן הזמינו את התלמידים להציג במליאה את ממצאי החיפוש שערכו בארכיון העיתונות המקוון. בקשו מהם לשתף בפרטים מעניינים ובעובדות מפתיעות שגילו. האם עמדו על סוד הקשר בין אליהו נאוי לדאוד אל נטור?

אליהו נאוי (1920-2012) נולד בעיראק, עלה בילדותו לישראל וגדל בירושלים. נאוי היה מזרחן, עורך דין ושופט, ואף כיהן כראש עיריית באר שבע במשך חמש תקופות כהונה רצופות, בין השנים 1963-1986.

בין השנים 1947-1957 שידר תכנית רדיו בערבית מדוברת, תחת השם הבדוי דאוד אל נטור (=דוד השומר). בתכניתו שילב סיפורים מהווי היומיום, משלים ופתגמים מן התרבות הערבית.

תוכלו לקרוא עוד על סיפור חייו המרתק של נאוי [בדברי ההספד](#) שנכתבו לאחר מותו ב-2012.

להרחבה

המסמר היחיד בשירה של שמר ובסיפורו של נאוי הוא מקור לצרות ולאי נחת. אך מהו כוחם של מסמרים רבים? במידה שהזמן מאפשר תוכלו לצפות בהדגמה מתוך המופע "פיסיקה בכיף" באתר מכון דוידסון, ותגלו [שכסא מסמרים](#) אינו נורא כל כך.

יוצרים

אפשרויות שונות ליצירה במסמרים תוכלו למצוא [כאן](#) וגם [כאן](#).

ערך מוסף

שירה של נעמי שמר, המבוסס על שיר אנגלי, מזהיר מפני השלכות אימות שעלולות להיות אף לתקלות זניחות ופעוטות שאיש אינו שם ליבו אליהן. נאוי, המביא סיפור עם ערבי, מזהיר כי מי שמבקש לקנות בזול משלם על פי רוב ביוקר, וכי הקמצנות אינה משתלמת.